

XỨ ỦY BẮC KỲ CHỈ ĐẠO KHỞI NGHĨA GIÀNH CHÍNH QUYỀN Ở HẢI PHÒNG - KIẾN AN

ĐỖ CHÍ THÀNH*

(Nguyên Trưởng ban NCLSD Thành
ủy)

Ngày 19-8-1945, khi Hà Nội tổng khởi nghĩa giành chính quyền thắng lợi, ở Hải Phòng vẫn chưa thấy động tĩnh gì. Đồng chí Vũ Quốc Uy bồn chồn suốt đêm. Sáng sớm 20-8, anh tìm gặp đồng chí Nguyễn Văn Trân - Bí thư Xứ ủy. Thấy Vũ Quốc Uy, Nguyễn Văn Trân như đoán biết được ý định, vừa bắt tay, vừa nói: “Chào anh! Chắc có việc cấp bách mới đến mình sớm thế này!” “Anh Trân! Anh được tin tức gì về Hải Phòng chưa?” “Chưa!” Nguyễn Văn Trân trả lời, nét mặt đầy lo âu. Không lo sao được vì từ tháng 1-1941, đồng chí Lương Khánh Thiện, Bí thư Liên tỉnh B kiêm Bí thư Tỉnh ủy Hải Phòng bị bắt, cơ sở Đảng và cơ sở cách mạng bị khủng bố rất nặng nề. Địch cài cắm gián điệp vào nội bộ Thành ủy, Xứ ủy phải quyết định tạm thời không lập lại Thành ủy mà Xứ ủy trực tiếp lãnh đạo phong trào Hải Phòng. Nay thời cơ giành chính quyền đã đến mà Thành ủy vẫn chưa lập lại được, lấy ai người lãnh đạo khởi nghĩa ở Hải Phòng?

Hai người lo lắng nhìn nhau. Bỗng ánh mắt Nguyễn Văn Trân sáng lên, anh đặt cả hai bàn tay lên đôi vai gầy của Vũ Quốc Uy, vừa nắm vừa lắc như người vớ được cửa: “Đúng rồi! Anh Uy! Anh xuống Hải Phòng, đi ngay hôm nay, ngay bây giờ, liên lạc ngay với các đồng chí mình, chắc là Hải Phòng đang đợi chúng ta từng giờ, từng phút. Anh xuống, tổ chức khởi nghĩa ngay đi, không nhanh chân thì bọn phản động cướp chính quyền trước ta mất”.

Vũ Quốc Uy nắm chặt đôi tay chắc nịch của người Bí thư Xứ ủy, tỏ thái độ sẵn sàng thi hành mệnh lệnh, giọng quả quyết: “Vâng! Tôi xuống ngay, đi ngay bây giờ, anh tin ở chúng tôi”.

Vũ Quốc Uy lao xuống nhà, mượn trộm được chiếc xe đạp tàng tàng, phóng ra phía cầu Long Biên, không mang theo hành lý, chỉ mang một trọng trách lịch sử nặng nề: *Khởi nghĩa giành chính quyền ở Hải Phòng*. Trước đó, Hải Phòng là nơi anh đã gây dựng được cơ sở Đảng dân chủ và cơ sở Việt Minh khá vững. Trên đường đi, anh suy nghĩ về những dự định khi về đến Hải Phòng. Càng nghĩ càng thôi thúc anh mãi miết đạp xe. Nhiều đoạn đường nước lũ tràn, anh phải vác xe. Gần trưa, anh tới thị xã Hải Dương, may đi nhờ được xe tải nên chập tối 20-8-1945, Vũ Quốc Uy đã tới Hải Phòng.

---

*. Ban Tuyên giáo Thành ủy Hải Phòng, viết theo lời kể của đồng chí: Vũ Quốc Uy, Tô Quang Đẩu, Mai Côn, Hoàng Văn Mạnh, Nguyễn Mạnh Ái, Đặng Kinh, Nguyễn Văn Trân.

Quên cả mệt và đói khi gặp anh Nguyễn Kim Tuấn (Nguyễn Mạnh Ái), người cán bộ chủ chốt của phong trào Việt Minh Hải Phòng. Hai người mừng vui khôn xiết, không kịp hàn huyên gì, bàn ngay việc thi hành lệnh tổng khởi nghĩa giành chính quyền ở Hải Phòng.

Vũ Quốc Uy đã xuất hiện đúng lúc, đáp ứng kịp thời yêu cầu khởi nghĩa của địa phương. Anh đã cùng các đồng chí của mình quyết định những việc trọng đại khi mà Thành ủy vẫn chưa lập lại được. Anh và các đồng chí chủ chốt của Thành bộ Việt Minh đã quyết định liên lạc và thuyết phục quân Nhật không can thiệp vào công việc của Việt Minh, trả lại tự do cho những người yêu nước đang bị cầm tù, theo dõi và có phương án đối phó với mọi âm mưu hành động của bọn Pháp và tay sai, thống nhất và phối hợp hành động giữa các lực lượng cách mạng nội thành Hải Phòng với lực lượng của Kiến An và lực lượng của Chiến khu Trần Hưng Đạo, liên hệ ngay với thị trường thành phố Vũ Trọng Khánh đã là cơ sở của Việt Minh để thống nhất hành động, quyết định khởi nghĩa vào sáng 23-8-1945. Mọi việc được tiến hành đúng như kế hoạch. Sáng 23-8, Hải Phòng giành chính quyền thắng lợi trọn vẹn. UBND cách mạng lâm thời do đồng chí Vũ Quốc Uy làm Chủ tịch ra mắt đồng bào tại Quảng trường Nhà hát Thành phố trong cuộc mít tinh mừng thắng lợi.

Từ căn cứ cách mạng của Xứ ủy tại Trung Mầu - Hà Đông, Nguyễn Khang, Thường trực Xứ ủy, có nhiệm vụ liên lạc với các địa phương, truyền đạt lệnh tổng khởi nghĩa. Vì nước lũ tràn ngập đồng bằng sông Hồng, xe lửa Hà Nội - Hải Phòng và nhiều đường giao thông khác bị ngừng trệ nên việc liên lạc với các địa phương gặp nhiều trở ngại. Nhưng sáng ngày 18-8-1945, cả Mai Côn và Hoàng Văn Mạnh ở Kiến An cũng có mặt tại căn cứ của Xứ ủy.

Mai Côn (tức Phạm Văn Thuyên) là đặc phái viên của Xứ ủy phụ trách miền Duyên Hải. Từ tháng 9-1944, anh đã về xây dựng cơ sở Việt Minh khá vững ở Kiến Thụy, Kiến An. Anh còn trực tiếp làm Trưởng ban cán sự Đảng ở Tỉnh. Sau ngày Nhật đảo chính Pháp, cơ sở cách mạng và phong trào Việt Minh ở Kiến An phát triển mạnh. Ngày 12-7-1945, Mai Côn trực tiếp lãnh đạo khởi nghĩa giành chính quyền ở làng Kim Sơn, Kiến Thụy và xây dựng căn cứ cách mạng ở vùng này. Ngày 4-8-1945, quân Nhật kéo về khùng bó Kim Sơn. Nhân dân Kim Sơn kiên cường chống Nhật, giành thắng lợi, có tác động lớn đến phong trào cách mạng của Kiến An, Hải Phòng. Mai Côn đến Xứ ủy để báo cáo tình hình, xin viện trợ vũ khí về chống Nhật. Còn Hoàng Văn Mạnh, một cán bộ chủ chốt của phong trào cách mạng ở Kiến An, có mặt ở Xứ ủy lúc này theo quyết định điều động của Xứ ủy lên nhận công tác công vận.

Nguyễn Khang yêu cầu cả hai người hãy trở về địa phương ngay, lãnh đạo giành chính quyền.

Nhận lệnh, ngay sáng 18-8-1945, Mai Côn và Hoàng Văn Mạnh khẩn trương trở về Kiến An. Cùng đi có Tô Quang Đẩu, Chánh văn phòng Xứ ủy, được cử về Hải Phòng tham gia lãnh đạo khởi nghĩa và đảm nhận công tác Đảng.

Để tránh nước lũ và đảm bảo an toàn, ba người phải ăn mặc quần áo như mọi người dân, đi vòng phía Đông Bắc đường 5, qua Nam Sách - Kinh Môn - Thủy Nguyên về Hải Phòng - Kiến An. Các anh phải mất đến 3 ngày đi đường, chiều ngày 21-8-1945 mới qua được bến Kiền sang đất Thủy Nguyên. Vừa đặt chân đến Thủy Nguyên hỏi đường về Hải Phòng - Kiến An thì bị một nhóm vũ trang bắt. Họ trói cả 3 người, giam ở một căn phòng tường xây, cửa chắc chắn và có người canh gác cẩn mật. Các anh nằm trong “nhà giam” mà lòng rối bời, không biết tình hình bên ngoài ra sao? Thoát ra thế nào để kịp về lãnh đạo khởi nghĩa? Lực lượng nào bắt mình đây? Nếu là bọn Đại Việt thì “đi đứt rồi”. Đang rì rầm trao đổi thì nghe thấy mấy người gác hát bài “Tiến quân ca” và “Du kích ca”. Ai nấy đều reo lên: “Đảng mình rồi!”. Tô Quang Đầu liền gọi to: “Này các anh ơi! Cho chúng tôi gặp chỉ huy của các anh”.

Hai người gác đi lại gần cửa phòng giam, hỏi: “Các anh cần gì?” Các anh là ai mà đòi gặp chỉ huy của chúng tôi?”.

Cả ba người tranh nhau nói: “Chúng tôi là đặc phái bộ của Tổng bộ Việt Minh về truyền lệnh khởi nghĩa cho Hải Phòng và Kiến An. Các anh nói với chỉ huy của các anh rằng, nếu để lỡ việc của thượng cấp thì chỉ huy của các anh sẽ bị trị tội!”.

Mấy người gác như hiểu ra vấn đề quan trọng, nên thay đổi thái độ: “Các anh chịu khó chờ ở đây, chúng tôi đi báo cáo chỉ huy ngay”.

Một lúc sau, người chỉ huy đến. Thì ra, đó là Hoàng Ngọc Lương (Su Lương), chủ nhiệm Việt Minh huyện Thủy Nguyên. Hoàng Ngọc Lương sau khi biết rõ 3 người đích thực là cán bộ thượng cấp từ Xứ ủy về nên đã xin lỗi và nói: “Thì ra các anh là Việt Minh thật, chúng tôi cứ nghi là Việt Minh giả...”. Hoàng Ngọc Lương trực tiếp dẫn 3 người đến chùa Kiền Bái ăn nghỉ. Ngày 22-8-1945, Thủy Nguyên khởi nghĩa thắng lợi, chính quyền cách mạng ra mắt trước hàng nghìn dân chúng tại sân vận động Dục Liễn.

Hôm sau, ngày 23-8-1945, đúng vào ngày khởi nghĩa giành chính quyền ở Hải Phòng, Hoàng Văn Mạnh về Kiến Thụy, còn Tô Quang Đầu bị sốt cao phải nằm lại, đến 24-8 mới sang được Hải Phòng, gặp Vũ Quốc Uy.

Hoàng Văn Mạnh về Kiến Thụy thì ở đây đã giành được chính quyền từ ngày 15-8. Tỉnh lỵ Kiến An cũng đã “Giành chính quyền một nửa” vào ngày 22-8. Ở các nơi này chỉ mới giải tán chính quyền cũ, chính quyền cách mạng chưa ra mắt vì không nhận được lệnh của thượng cấp. Hoàng Văn Mạnh đã kịp phổ biến lệnh khởi nghĩa toàn quốc và tham gia lãnh đạo giành chính quyền trọn vẹn ở Kiến An. Ngày 24-8-1945, UBND cách mạng lâm thời của Tỉnh do Nguyễn Dương Lâm làm Chủ tịch đã ra mắt nhân dân. Sau ít ngày khởi nghĩa, Mai Côn mới về, tiếp tục làm Trưởng ban cán sự Đảng Tỉnh và kiêm Bí thư Tỉnh bộ Việt Minh.

Mặc dù cơ sở Đảng và cách mạng bị địch phá nặng nề, 4-5 năm chưa lập lại được Thành ủy, Tỉnh ủy, nhưng do có sự chỉ đạo trực tiếp, kịp thời của Xứ

ủy, do đường lối cách mạng của Đảng đã ăn sâu trong cán bộ, đảng viên, quần chúng cách mạng sẵn sàng vùng dậy khởi nghĩa. Tổng khởi nghĩa tháng Tám ở Hải Phòng - Kiến An vẫn nổ ra kịp thời, giành thắng lợi trọn vẹn. Sau đó, mãi đến tháng 10, tháng 11-1945, Thành ủy và Tỉnh ủy mới lập lại được. Xứ ủy chỉ định đồng chí Lê Quang Đạo làm Bí thư Thành ủy Hải Phòng, đồng chí Lê Quốc Thân làm Bí thư Tỉnh ủy Kiến An./.